

ADRODDIAD I	PWYLLGOR CRAFFU GOFAL CYNGOR GWYNEDD
DYDDIAD	21 Medi, 2023
ADRODDIAD GAN	Y CYNGHORYDD DILWYN MORGAN SWYDDOG - HELEN FÔN OWEN
PWNC	LLETY A CHEFNOGAETH ANABLEDD DYSGU

1. PWRPAS

- Darparu cyd destun a diweddariad ar sefyllfa Llety a chefnogaeth i unigolion ag Anabledd Dysgu yng Ngwynedd.
- Rhannu gwybodaeth am y sefyllfa gyfredol, prosiectau newydd a'r gwaith cynllunio i'r dyfodol er mwyn darparu llety a chefnogaeth o safon uchel i unigolion ag anabledd dysgu yng Ngwynedd.

2. CEFNIDIR A CHYD DESTUN

Mae Cynllun Gweithredol Strategol Anabledd Dysgu 2022 I 2026 Llywodraeth Cymru yn amlinellu'r agenda ar gyfer gwella gwasanaethau i unigolion ag anabledau dysgu. Mae hyn yn cynnwys lleihau anghydraddoldebau iechyd, hyrwyddo annibyniaeth a mynediad i eiriolaeth a chefnogi mynediad i addysg a chyfleoedd gwaith. Maes blaenoriaeth arall yw datblygu a gweithredu polisi tai addas dros gyfnod y Cynllun. Mae llety addas yn un o flaenoriaethau'r cynllun hwn. Mae'r Gwasanaeth Anabledd Dysgu yng Ngwynedd wedi ymrwymo i'r blaenoriaeth yma drwy gydweithio agos gyda'r Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol i gyflawni'r amcanion. Rydym yn cydweithio gyda'n partneriaid a chynllunio i ddatblygu modelau llety a chefnogaeth sy'n addas i gwrdd anghenion a hyrwyddo llesiant unigolion o fewn ein cymunedau. Rhan annatod o hyn yw gwella dewis a grymuso unigolion. Mae hyn yn cynnwys lle maent yn byw a gyda pwy.

Oherwydd bod anghenion unigolion yn amrywio mae angen ystod o lety a chefnogaeth, hyn yn cynnwys tai yn y gymuned, tai a chefnogaeth a chefnogaeth arbenigol i gefnogi unigolion ag anghenion cymhleth a dwys.

3. SEFYLLFA BRESENNOL

Yn ystod y blynyddoedd diwethaf mae'r gofyn am lety a chefnogaeth wedi cynyddu yng Ngwynedd. Ar hyn o bryd mae oddeutu 650 unigolyn ar y gofrestr anabledd dysgu. Mae yna 134 unigolyn ag anabledd dysgu yn byw mewn 70 llety cefnogol ar draws Gwynedd. Maent wedi eu rhannu fel a ganlyn:

	x 1 yn byw mewn		x32 eiddo
	x 2 yn byw mewn		x18 eiddo
	x 3 yn byw mewn		x16 eiddo
	x 4 yn byw mewn		x2 eiddo

x 5 yn byw mewn

x2 eiddo

Ar hyn o bryd mae 32 unigolyn yn byw mewn lleoliadau preswyl o fewn y Sir a 21 unigolyn mewn lleoliad preswyl all-sirol.

CYNNYDD YN YR ANGEN AM LETY A CHEFNOGAETH

Mae'r gwasanaeth Anabledd Dysgu yn gweithio gydag unigolion o 18 oed i fyny. Fel rhan o'r broses trosglwyddo o wasanaethau plant i wasanaethau oedolion mae cydweithio agos rhwng y gwasanaethau, yn arbennig Tîm Arbenigol Derwen a'r Tîm Ôl-ofal. Mae'r cyd weithio yma'n hanfodol er mwyn adnabod unigolion sy'n trosglwyddo, cynllunio yn strategol a sicrhau bod y cyfnod yma'n brofiad positif a bod y gefnogaeth a roir i unigolion mor ddi-dôr a phosib. Mae gan nifer o'r unigolion hyn anghenion cymhleth a dwys ac angen llety a chefnogaeth ar ôl iddynt droi'n 18. Mae rhai eisoes mewn lleoliadau preswyl/ addysg arbenigol gyda rhai'n all-sirol.

Yn gyffredinol mae unigolion yn dewis symud allan o gartref eu rhieni yn gynt na rydym wedi profi yn y gorffennol. Mae hyn yn bennaf er mwyn cyrraedd eu dyheadau personol a byw'n annibynnol.

Mae nifer o unigolion yn derbyn gofal gan rieni hŷn ac mae'r gwasanaeth yn cefnogi'r unigolion a'r teuluoedd er mwyn cynllunio mlaen i'r dyfodol gyda rhai'n dewis cyflwyno i lety a chefnogaeth er mwyn lleihau'r pwysau ar y gofalydd ac osgoi sefyllfa o argyfwng yn y dyfodol.

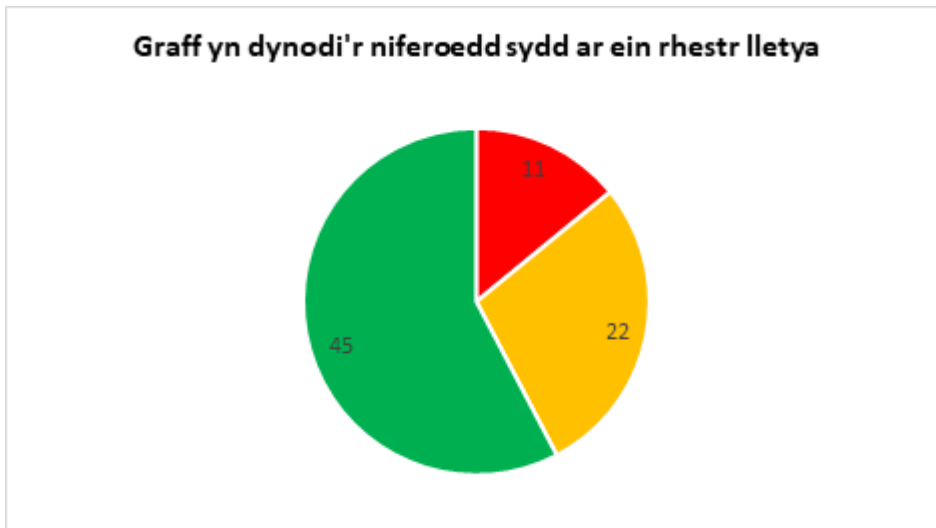
Drwy wella mynediad unigolion ag Anabledd Dysgu i wasanaethau iechyd dros y blynyddoedd diwethaf mae unigolion yn byw yn hyn. Erbyn hyn mae gennym nifer o unigolion sydd dros 65 ar y gofrestr. Mae ymchwil yn cadarnhau bod pobl ag anabledd dysgu yn fwy tebygol na'r boblogaeth gyffredin i ddioddef Dementia ac i ddatblygu cyflyrau iechyd cymhleth. Nôd y gwasanaeth yw cefnogi unigolion i fyw o fewn eu cartref cyn hired â phosib. Fodd bynnag, nid yw hyn bob amser yn bosib ac mae angen adnabod lleoliadau preswyl/ nyrsio i gwrdd anghenion iechyd cymhleth. Ar hyn o bryd nid oes digon o ddarpariaeth arbenigol o'r math yma i unigolion gydag anabledd dysgu ac mae'n heriol darganfod lleoliadau addas.

4. CYNLLUNIO I'R DYFODOL

Mae Prosiect Lletya Anabledd Dysgu wedi ei sefydlu er mwyn adnabod a mapio anghenion lletya ar draws y Sir. Adroddir ar gynnydd y prosiect yma drwy'r drefn herio perfformiad gorfforaethol. Bydd unrhyw gais am lety sy'n cael ei adnabod yn cael ei gyfeirio mlaen i'r Fforwm Blaenoriaethu Lletya - fforwm sy'n cwrdd yn fisol i drafod a blaenoriaethu ceisiadau.

'Rydym yn cynllunio'n strategol yn ôl yr angen e.e. angen bynglo ar gyfer unigolyn gyda anabledd corff. Byddwn hefyd yn ystyried ceisiadau yn erbyn unrhyw wagle sydd gennym mewn llety a chefnogaeth neu leoliad preswyl. Mae unrhyw waith a wneir i gyflwyno unigolion i leoliad newydd yn cael ei wneud yn sensitif a dros gyfnod o amser er mwyn monitro ac arsylwi bod yn amgylchedd yn cwrdd a'r anghenion a cydweddoldeb gyda tenantiaid eraill.

Wrth i unigolion ifanc symud o fyw efo rhieni i fyw yn annibynnol, yn aml mae nhw'n cael gofal 24/7. Mae hyn yn gostus dros ben ac yn cael effaith ar wariant y gwasanaeth. Mae'n ddyletswydd ar y gwasanaeth i hyrwyddo cyfleoedd i unigolion fyw yn annibynnol ond nid yw hyn bob tro yn rhwydd gan mewn realiti, bod y gefnogaeth staffio yn uchel mewn rhai achosion ac mae'r gost a recriwtio yn heriol. Mae'r gwasanaeth yn cyflwyno bidiau blynyddol ar gyfer cwrdd yr angen yma ond oherwydd y pwysau ariannol ehangach, nid yw'r bidiau llawn wedi bod yn llwyddiannus dros y blynyddoedd diwethaf ac mae hyn wedi cyfrannu at orwariant y Gwasanaeth.

Graff sy'n dangos y nifer o unigolion sydd ar ein rhestr lletya. Mae coch yn cynrychioli'r unigolion hynny sydd ag angen blaenoriaeth (h.y. o fewn y flwyddyn nesaf), oren yn cynrychioli'r rheini sydd angen llety o fewn y 2 flynedd nesaf, a gwyrdd yn dynodi'r unigolion sydd angen cynllunio ar eu cyfer dros y blynyddoedd nesaf.

Addasu eiddo presennol i unigolion barhau i fyw yn eu cartref

Wrth i anghenion unigolion newid, ambell waith bydd angen addasu eu cartref presennol er mwyn sicrhau bod y cartref yn hygyrch, i hyrwyddo a sicrhau parhad annibyniaeth ac i leihau risgiau. Os adnabyddir rhwystrau bydd hyn yn cael ei gyfeirio ymlaen fel bod modd cwblhau asesiad gan Therapydd Galwedigaethol a chwblhau mân addasiadau neu ddarparu offer. Mae'n bosib i'r Landlord/ Cymdeithasau tai gwblhau gwelliannau i'r eiddo o dan gais grant os yn addas. Mae hyn wedi digwydd yn llwyddiannus gyda sawl eiddo.

5. CYDWEITHIO STRATEGOL

Dros y blynyddoedd diwethaf mae'r cydweithio gyda'r rhanddeiliaid a'n partneriaid yn y cymdeithasau tai ac adran Eiddo wedi cryfhau. O ganlyniad i hyn mae sawl prosiect newydd ar y gweill a golyga hyn bydd modd cynyddu'r ddarpariaeth lletya yng Ngwynedd i gwrdd a'r angen ymysg poblogaeth anabledd dysgu. Arian grant cyfalaf Llywodraeth Cymru 'HCF' (Housing with Care Fund) sydd yn cael ei ddefnyddio i ariannu rhai o'r cynlluniau yma. Mae'r ffynhonnell yma wedi ariannu byngalo yn Groeslon bron yn llawn ac mae tri tenant ar fin symud mewn i'r eiddo yma. Mae hefyd yn cyfrannu yn sylweddol at eiddo sy'n cael ei addasu ym Mhwlheli ar hyn o bryd.

Mae cynlluniau ar y gweill i ddatblygu dau fyngalo hygyrch yng Ngwynedd, un yn ardal Penrhyndeudraeth a'r llall yn Harlech. Bydd yr eiddo yma'n dai rhannu i 3 unigolyn yr un gyda staff 24 awr.

Rydym hefyd wedi adnabod eiddo yn Llanrug. Yn dilyn ail-ddylunio bydd yn gartref i 4 unigolyn.

Ar hyn o bryd mae trefniadau ar y gweill i gyflwyno 2 unigolyn i gartrefi ar safle Penyberth, Penrhos, Pwllheli. Mae'r tîm aml ddisgyblaethol wedi adnabod dau eiddo sy'n addas, bydd cefnogaeth 24 awr yn cael ei gomisiynu. Wrth i'r prosiect arfaethedig ar y safle yma ddatblygu, bydd potensial cael llety a chefnogaeth pellach i'r Gwasanaeth Anabledd Dysgu. Gallai hyn fod yn fanteisiol gan y byddai'n cyd-blethu gyda'r weledigaeth ehangach o ddarparu ac integreiddio gwasanaethau gofal ar y safle.

Yn ogystal a'r datblygiadau yma, mae cynlluniau i ddatblygu model llety o'r newydd ar safle cartref preswyl Frondeg, Caernarfon. Bydd hyn yn sicrhau bod y ddarpariaeth bresennol yn addas i'r dyfodol gan gynnig eiddo rhannu neu unigol i breswylwyr Frondeg a chreu capasiti fel bod modd ail gyflwyno unigolion all-sirol nôl i Wunedd. Rhagwelir y bydd y ddarpariaeth yma'n ein galluogi i gefnogi unigolion gydag anghenion cymhleth a dwys, rhai ohonynt sydd ar hyn o bryd mewn lleoliadau arbenigol costus. Bydd hefyd yn rhoi hyblygrwydd o wasanaeth 'step up/ step down' gyda'r modd i ddarparu cefnogaeth mewn amgylchedd sy'n llai ymwithiol gyda'r gallu i alw ar staff ychwanegol petai angen. Fel ffordd i gwrdd a'r diffyg darpariaeth i unigolion hŷn gydag anghenion iechyd cymhleth / dementia gyfeiriwyd atynt yn flaenorol yn yr adroddiad mae'n hanfodol bod y prosiect yma'n cynllunio eiddo a model gofal a chefnogaeth i gwrdd ag anghenion y grŵp yma o unigolion.

CEFNOGAETH GWASANAETH RANBARTHOL – GWASANAETH GYDA'N GILYDD

Mae'r gwasanaeth yn derbyn cefnogaeth ar sawl lefel gan Gwasanaeth Gyda'n Gilydd sef y tîm rhanbarthol sydd yn gweithio ar draws gyda'r chwe sir i gynllunio a datblygu gwasanaethau a chyfleodd i unigolion ag anabledd dysgu.

O safbwynt llety rydym wedi derbyn adnoddau a chefnogaeth er mwyn datblygu cynlluniau person canolog ar gyfer unigolion. Mae cyllid ar gael i gyflogi swyddog Cynllunio Person Canolog (Person Centered Planning, PCP) fydd yn gweithio ar draws Gwynedd a Môn ac rydym hefyd wedi derbyn hyfforddiant ar gyfer cefnogaeth ymddygiad cadarnhaol [PBS] a deunyddiau e.e llawlyfrau sy'n adnodd defnyddiol iawn er mwyn sicrhau cynnwys unigolion yn llawn yn y broses cynlluniau ar gyfer eu cartref newydd.

Ar gyfer 2023/24, bydd cefnogaeth ar gael er mwyn cynllunio cais busnes ar gyfer y cynllun Cyfalaf Lletya ar gyfer y 4 blynedd nesaf. Fel rhan o hyn byddent yn cyd weithio i greu Achos Cyfiawnhau Busnes gyda cais am Reolwr Prosiect Lletya Anabledd Dysgu yn rhan o hyn. Croesawir y gefnogaeth a'r adnoddau yma i atgyfnerthu'r gwaith cynllunio a datblygu gweithlu.

RECRWTIO, HYFFORDDI A DATBLYGU STAFF

Mae dda cael datgan bod cydweithio da rhwng y darparwyr a'r gwasanaethau yn y maes anabledd dysgu. Gwelwyd hyn yn ystod cyfnod Covid ac mae'r berthynas a'r awydd i gyd gynhyrchu, rhannu adnoddau ac ymarfer da hyfforddi staff i weithio o fewn modelau megis Cefnogaeth Weithgar a Chefnogi Ymddygiad Cadarnhaol yn parhau.

Fel sy'n gyffredin ar draws y sector gofal, mae recriwtio yn her ac mae hyn yn golygu bod oedi wrth symud ymlaen gyda rhai prosiectau tai a chefnogaeth wrth i ddarparwyr wynebu her denu a chadw staff o fewn y maes. Fodd bynnag, mae ymrwymiad i ddarparu cefnogaeth o safon uchel i unigolion

gydag anghenion cymhleth a dwys er mwyn hyrwyddo amgylchedd cartref a chyfleoedd sy'n galluogi unigolion gyfranogi ac ymgymryd a gweithgareddau o fewn eu cymuned.

Mae timau aml ddisgyblaethol, yn cynnwys gweithwyr cymdeithasol, nyrsys arbenigol a therapyddion Iaith a Lleferydd yn cydweithio i gefnogi'r unigolion rheiny sydd ag anghenion cymhleth a dwys. Er mwyn atgyfnerthu hyn, hyfforddi a mentora rheolwyr a staff yn y model PBS sefydlwyd tîm arbenigol anghenion cymhleth a dwys yn 2021. Ariannir y tîm hwn drwy gyfrwng arian RIF. Ers cychwyn y prosiect hwn mae'r tîm wedi hyfforddi dros 60 o staff a gweithio'n uniongyrchol gyda dros 20 unigolyn a'r tîm staff er mwyn datblygu ymyraethau lleiaf ymwithiol ac yn berson canolog. Yn ychwanegol i'r tîm hwn darperir cefnogaeth ychwanegol gan y gwasanaeth lechyd er mwyn ymateb yn ataliol i gefnogi ble mae sefyllfa cartref/ llety yn fregus ac i hyrwyddo cyfnodau trosglwyddo di dôr wrth gyflwyno unigolion i gartref neu leoliad newydd.

Mae'r gwasanaeth yn cefnogi canran uchel o unigolion gydag anghenion cymhleth a dwys felly mae'n hanfodol parhau a thyfu'r gwaith hwn. Bydd mewnbwn timau arbenigol yn hanfodol wrth symud ymlaen gyda'r gwaith o ddychwelyd unigolion all – sirol ac cleifion sydd mewn ysbyty yn ôl i leoliadau yng Ngwynedd.

Erbyn hyn mae'r gwasanaeth a'r arbenigedd yma yn bur greiddiol i wasanaethau Gwynedd wrth gefnogi unigolion ag anabledau dysgu. Byddai cefnogi a chynnal y gwasanaeth heb gronfa RIF yn hynod heriol.